

ПРИКАЗИ

Садуша Реџић
Филозофски факултет
Косовска Митровица

НАСИЉЕ И ВРЕДНОСТИ

Милојица Шутовић: *Вредности и насиље*. Београд, Косовска Митровица: Чигота, Филозофски факултет, 2009, стр. 127.

Милојица Шутовић, професор Филозофског факултета у Косовској Митровици, инспирисан сопственим осећањем узнемирености пред различитим облицима и нивоима насиља, спаја своја четири текста у монографију једноставног наслова и комплексног садржаја.

Читалац је већ при физичком контакту са књигом (корицама) упућен на Јанусово лице политике (схваћене у најширем смислу) – како савремене, тако и оне која је практикована неколико десетина година раније (па и старију) у бившој Југославији, али и на глобалном нивоу. Шутовић приступа проблематици разматрањем: технологије власти и њеног односа према деструкцији вредности, традиције и етнонационалне манипулације, образовања и антиинтелектуализма, насиља и реконструкције легитимитета.

Анализа односа кризе вредности и трајања насиља има политиколошки и социолошки дискурс, што је у складу са Шутовићевим позиционирањем у друштвеним наукама. Он пише са намером да пружи општи приказ теме, у циљу трагања за 'сопственом истином', али скромност аутора не може преварити заинтересованог читаоца. Иако сам најављује 'недостатак проповеди', монографија је прожета ауторовом, махом имплицитном (понекада и експлицитном) осудом насиља и наглашавањем да нема оправдања занемаривању његове анализе. У временима када је популарно писати о глобализацији, културним идентитетима и

'достигнућима демократије', Шутовић скреће пажњу на феномен насиља и недостатак вредносних концензуса.

Њега забрињава равнодушност људи, коју сматра првим кораком у рушењу вредности као уверења о пожељности, као генералних стандарда, критеријума према којима евалуирамо себе и друге, као и одабира и оправдања акција. Незаинтересованост за вредности објективизује се, између осталог, у усмерености ка забави, кичу, површности уопште. Насиље је дисфункционално за друштвене вредности: оно је фактор који доприноси њиховом разарању. Пракса насиља расте као плима, пише Шутовић, не обазирјући се на, људима непоходне, моралне, духовне, практичне вредности. Агресивност је саставни део човекове природе, а насиље је тотални друштвени феномен (такорећи универзалан), који он изједначава са злочином. Порив за злочином се може и мора контролисати: од насиља се мора уздржавати, јер је то начин за повећање хуманог и социјалног капитала.

Контекст друштвених помена на 'нашим' просторима послужио је као основа за анализу односа технологије власти и деструкције вредности. Технолози власти добро знају да им је кориснији човек сведен на 'секундарну политичку сировину' – 'да је теже управљати културом ангажмана него културом приватности'. На власт се долази подстицањем незадовољства и страха (од потенцијалне нело-

јалности различитих етничких групација, на пример). 'Аргумент разума замењује ауторитет насиља', који корене има у национализацији што захвата масе и елите подједнако. Етничка дистанца која укључује селективан однос према прошлости је основа националистичке манипулације. Власт постаје 'средство и циљ, мерило свих вредности', а једина политика је технологија одржања на власти. Са друге стране, покушај присилног наметања западњачких вредности толеранције и слободе, као и демократије, противрече самим тим вредностима својим репресивним карактером. Балкан је постао супститут за Оријент – неподношљивост једног заменила је неподношљивост према другоме – довољно сличном (да би били избегнути епитети: расизам, колонијализам, европоцентризам, антиисламизам хришћанског света), али и довољно различитом за развијање анимозитета и проглашавање инфериорности.

Анализа традиције национализма, представља 'природни' наставак претходног дела књиге. Ослонац на манипулацију и силу, етнонационална манипулација као манипулација националним идентитетима, функционализација селективних сећања и стереотипа о себи и другима, враћања миту и традицији, етнизација политике, ауторитарна традиција и домаћи конзервативни национализам – главни су елементи који овде улазе у Шутовићеву анализу. Лична функционалност селективног сећања је оруђе које политичари вешто користе при 'фабриковању' и 'паковању' традиције, па заборав није само ритуал, психолошка или културна стратегија, већ је у самој сржи политике. Национална мржња, етничка дистанца и ксенофобија се појављују у служби етнонационалистичке манипулације у циљу освајања и очувања власти, као и ауторитарних поредака. Заједно са осећањем за реалност, страх, мржња, обожавања моћи и суревњивост искривљују и осећање

за добро и зло, при чему је сопствена група оличење првог (моралног), а осталима се приписује супротно. Међутим, Шутовић упозорава да и 'еластичност етницитета има своје границе'.

'Унижавања' вредности води опадању моралног ауторитета универзитета. Вредности подлежу комерцијалним изазовима, на штету науке. Образовни антиинтелектуализам 'иде под руку' са етнонационалистичком манипулацијом и представља својеврсно духовно насиље над личношћу, али и над самим знањем. То је отпор рационалности, променама, просвећености и критичком мишљењу, као и развоју вештине размишљања, толеранцији, самој писмености, а завршава се сумњичењима и прогоном даровитих људи. Знање и моћ бивају раздвојени, односно – знање бива претворено у савезника моћи, оруђе рапресије. Интелектуално сиромаштво, застрашивање и аутоцензура, контрола, сузбијање и злоупотреба образовања у идеолошке сврхе (васпитна пракса сведена на индоктринацију) спутавају развитак теоријског мишљења, чине насиље над развитком поједица, паралишу мишљење, а личност своди на предмет. Образовне установе би требало да представљају 'вежбалишта' мишљења и дијалога, трагања за истином, места где знање добија моћ, уместо да се претвара у слугу моћи, али антиинтелектуализам је, са својом 'идеолошком ксенофобијом' трајно ограничење балканске научне културе (и након нестанка марксистичког монопола у друштвеним наукама), јер се духовна клима и менталитет споро мењају.

Кључ за разумевање насиља су односи друштвене неједнакости (јер насиље нема апсолутну аутономију, већ се структурира у мрежи друштвених односа, односа друштвене моћи, те се манифестује као акција усмерена на потврђивање или оспоравање ових односа), а за његову контролу – реконструкција легитими-

тата. Моћ би требало да лежи у легимитету, уместо у насиљу. У том случају, насиље би представљало последњи чин који моћ сме да примени, и то у оквирима цивилног друштва и правне државе. Ово је резултат теоријског преиспитивања могућности једне хуманистичке глобалне политике. Ако је могућност искорењивања насиља илузија, ипак није бесмислена, јер оно што је човек способан да учини, то је да 'уложи напор у борбу за вредности, цивилизацију и уљудност'.

Социјално, културно, политичко насиље – слојеви су насиља које Шутовић анализира на глобалном нивоу, али и као феномен посебних друштвених структура, не пренебрегавајући ни последице различитих врста насиља на личност, као ни потенцијале насиља у њој. Пажљиво одабрана, логички повезана четири пропорционална текста чине тематску и стилску целину.

Монографија представља штиво које ће бити интересно лаику, политикологу, а са својим освртом на социологију у образовном систему и на везе социологије са идеологијама, као и с анализом друштвене генезе насиља – и социологу. У сваком случају, Шутовић опомиње: насиље није случајно, не смемо га игнорисати, нити бити равнодушни према њему, иако чини константно окружење, те се чини да живимо у 'култури насиља', која га 'легитимише' и чини нас 'неосетљивима' на њега. Неопходно је анализирати утемељеност насиља у друштвеним односима неједнакости и моћи и тражити начине да се оно стави под контролу. Насиље носи потенцијал разарања, те је тема актуелна, иако не представља централно интересовање социолога.

ИСПРАВКА

У прошлом броју у штампу је техничком омашком отишла радна верзија текста: Перо Шипка, „Врућа реторика и хладна реалност: прилог провери опште социометријско-сцијентометријске хипоитезе“, *Социолошки преглед*, год. XLIV (2010), бр. 2, стр. 283–308. Грешка је исправљена у електронском издању броја, а Редакција се овим путем извињава аутору и читаоцима.